

Kocatepe İslami İlimler Dergisi
Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

Cilt/Volume: 4 Sayı/Issue: 1 (Haziran/June 2021): 138-153

**Alevilik Sünnilik Bağlamında Sosyal Bütünleşme ve Din:
Emirdağ Karacalar Köyü Örneği**

*Social Integration and Religion in the Context of Alevism and
Sunnism: The Case of Karacalar Village of Emirdag*

Cevdet Akkaya

Doktora Öğrencisi Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
PhD Afyon Kocatepe University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology.

Student

cakkaya@hotmail.com

orcid.org/ 0000-0002-9450-5450

Hüseyin Koçak

Prof. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
Prof. Dr. Afyon Kocatepe University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology.

Afyonkarahisar, Turkey

kocak@aku.edu.tr

orcid.org/ 0000-0003-2648-4384

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 26.02.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 9.06.2021

Yayın Tarihi/Pub Date: 30.06.2021

<https://doi.org/10.52637/kiid.887401>

Atf/Cite as

Akkaya, Cevdet – Koçak, Hüseyin. “Alevilik Sünnilik Bağlamında Sosyal Bütünleşme ve Din: Emirdağ Karacalar Köyü Örneği”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (Haziran 2021), 138-153.
Akkaya, Cevdet – Koçak, Hüseyin. “Social Integration and Religion in the Context of Alevism and Sunnism: The Case of Karacalar Village of Emirdag”. *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 4/1 (June 2021), 138-153.

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by

Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, 03100, Turkey.

kiid@aku.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid>



Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Alevilik Sünnilik Bağlamında Sosyal Bütünleşme ve Din: Emirdağ Karacalar Köyü Örneği

Öz

Bütün toplumlar; bünyelerinde bazı etnik, dini, kültürel farklılıklar olan gruplar barındırmaktadır. Bu grupların birbirleriyle birlikte yaşama iradesini gösterip sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmesi gerekir. Sosyal bütünleşmeyi sağlayan pek çok unsur gibi din de önemli bir etkidir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden itibaren, İslam'ı anlama ve yorumlamada iki ana akım oluşmuştur: Alevilik ve Sünnilik. Alevi ve Sünniler, bu topraklarda uzun yıllardır birlikte, barış ve huzur içinde yaşamaktadır. Bu makalede, Afyon ili, Emirdağ ilçesi, Karacalar köyü örneğinden hareketle, Alevi-Sünni bütünleşmesinin, birlikte yaşama kültürünün nasıl mümkün olduğu irdelenmekte; sevgi, kardeşlik ve hoşgörü temelinde karşılıklı saygı içerisinde yaşamının olabilirliği ele alınmaktadır. Toplumların geleceği, o toplumun aynı idealler etrafında bütünleşerek birlik ve beraberliğini sağlamasıyla mümkün görülmektedir. Bu bağlamda, tüm ülke için örneklik teşkil edebilecek bir sosyal bütünleşme örneği, Karacalar köyünde bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yaparken birer teknik olarak kullanılan "kaynak tarama", "doküman inceleme", "derinlemesine mülakat" ve "katılımlı-katılımsız gözlem" gibi teknikler bu araştırma bağlamında Karacalar köyünde kullanılmıştır. Karacalar köyünün kendine özgü bazı özellikleri bulunmaktadır. Ülkemizin birçok bölgesinde olduğu gibi, Karacalar köyünde de Alevi ve Sünni yurttaşlar birlikte yaşamaktadır. Fakat Karacalar köyünün diğerlerinden farkı, orada yaşayan Alevi yurttaşların Kadiri tarikatına bağlı olmalarıdır. Bir diğer dikkat çekici özellik ise, Karacalar köyünde cami ile Alevilerin ibadetlerini yaptığı mekânın aynı olmasıdır. Karacalar köyündeki Aleviler, camide yapılan bütün ibadetlerin yanı sıra, tarikatın zikirlerini de camide yapmaktadır. Bu durum, normal şartlarda pek gözlenen bir durum değildir. Din, kapsamı gereği, önce bireysel olarak kişilerin inanç dünyasını oluşturur; aynı zamanda bunun zorunlu bir sonucu olarak toplumsal hayatı etkilemektedir. Kendi bağlıları arasında birlik ve beraberlik sağlamakta, onları birbirine yaklaştırmakta, dini alan dışında kalan konularda bile onları belirli müşterek tavırlara götürmektedir. Din, bazen toplumda sosyal bütünleşmeyi sağlarken bazen de farklılaşmalara neden olmaktadır. İslam dini, kendi mensuplarını kardeş kabul etmiş; müntesiplerini sevgi ve kardeşlik etrafında birleşmeye çağırmıştır. Özünde bir farklılık olmamasına rağmen, dünyanın çeşitli coğrafyalarında İslam'ı anlama, yorumlama ve uygulama biçimlerinde belirli farklılıklar görülmektedir. Türkiye toplumunun ana çatışma alanlarından biri olarak kabul edilen Alevi-Sünni karşıtlığının, beklenenin tersine Emirdağ ilçesi, Karacalar köyünde birliktelik içinde hayatîyet bulduğu görülmektedir. Karacalar köyünde yaşayan Alevi ve Sünni yapıların her ikisinde de İslam'ın temel inanç esasları konusunda önemli farklılıklar gözlemlenmemiştir. Buna rağmen, inanç ve ibadet biçimlerinde, değerler ve normlarda bazı küçük farklılıklar oluşmuştur. Karacalar köyünde tezahür eden farklılaşmalar; Sünniler Hanefi mezhebinde, Alevilerde de Alevi Yolu ve Erkânı denilen bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Karacalar köyünde yapılan görüşmelerde Aleviliğin mezhep veya tarikat olmadığı, Hazreti Peygamber ve Ehlibeyt yolunda gerçek İslam olduğu belirtilmektedir. Köyde yaşayan her iki kesim de İslam'ı farklı yorumladıklarının farkındadır. Sünni yurttaşlar; Alevileri ibadetler konusunda ihmalkâr davranmakla, gerçek İslam'ı bilmemekle itham ederken, Alevi yurttaşlar da Sünnilerin katı kurallara uyduklarını, İslam'ın hoşgörü ve sevgi iklimini ihmal ettiklerini düşünmektedir. Bununla birlikte her grup; ötekini hoşgörü, sevgi ve kardeşlikle kabul edip varlıklarını uyum içinde devam ettirmektedir. Aynı dine mensup olan ve bu dinin temel kaynaklarını kabul eden inananların aralarındaki farklılaşmaları, ayrışma ve çatışmaya dönüştürmek ne dinin tevhid inancıyla bağdaşır ne de toplumsal yapımız için bir fayda verir. Aleviliği ve Sünniliği değerlendirirken mezhepler üstü bir anlayışla bakarak sosyal bütünleşmeye katkı sağlamak mümkündür. Sosyal bütünleşme; farklılaşmış grup ve toplulukların kimliklerini tanımakla, varlıklarını sürdürebilmeleri için birbirlerine hoşgörülü yaklaşmakla sağlanabilir. Sosyal bütünleşme şartları; asimilasyon düşüncesiyle değil, farklılıklara saygı duymakla oluşabilir. Bu iki büyük topluluğun birlikte yaşamasının koşulları

oluşturulmalı, bu alanda yapılacak araştırma ve çalışmalarla desteklenmelidir. Birbirleri hakkında doğru bilgilerle hüküm verip farklılıkların sosyal ve kültürel bir zenginlik olduğu benimsenmeli, hukuk ve saygı çerçevesinde bir yaşam inşa edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Din, Alevilik, Sünnilik, Karacalar Köyü, Sosyal Bütünleşme.

Social Integration and Religion in the Context of Alevism and Sunnism: The Case of Karacalar Village of Emirdag

Abstract

All societies contain groups with some ethnic, religious and cultural differences. These groups must show the will to live together with each other and realize social integration. Religion is an important factor as well as many factors that ensure social integration. Since the Turks' acceptance of Islam, two main trends have emerged in understanding and interpreting Islam: Alevism and Sunnism. Alevi and Sunni have been living together in peace and tranquility in these lands for many years. In this article, based on the example of Karacalar village in Afyon province, Emirdağ district, it is examined how the Alevi-Sunni integration and the culture of living together is possible; the possibility of living in mutual respect on the basis of love, brotherhood and tolerance is discussed. The future of societies is seen as possible if that society integrates around the same ideals and provides unity and solidarity. In this context, an example of social integration that can serve as an example for the whole country is in the village of Karacalar. Techniques such as "resource scanning", "document review", "in-depth interview" and "participated and unattended observation", which are used as techniques in qualitative research in social sciences, were used in Karacalar village in the context of this research. Karacalar village has some unique features. As in many regions of our country, Alevi and Sunni citizens live together in Karacalar village. But the difference of Karacalar village from others is that the Alevi citizens living there belong to the Qadiri sect. Another remarkable feature is that the mosque in Karacalar village is the same as the place where Alevi worship. Alevi in the village of Karacalar, in addition to all the prayers in the mosque, also perform the dhikr of the order. This is not a common situation under normal conditions. Due to its scope, religion first creates the belief world of individuals; at the same time, it affects social life as a necessary consequence. It provides unity and solidarity among its adherents, brings them closer to each other, and leads them to certain common attitudes even in matters outside the religious field. While religion sometimes provides social integration in society, it sometimes causes differentiation. The religion of Islam accepted its members as brothers; and Islam called its followers to unite around love and brotherhood. Although there is no fundamental difference, there are certain differences in the ways of understanding, interpreting and applying Islam in various geographies of the world. Contrary to expectations, it is seen that the Alevi-Sunni opposition, which is considered as one of the main conflict areas of Turkish society, comes to life in unity in Karacalar village of Emirdağ district. No significant differences were observed in terms of the basic belief principles of Islam in both Alevi and Sunni structures living in Karacalar village. Despite this, there have been some minor differences in beliefs and forms of worship, values and norms. The differentiations manifested in Karacalar village; it appears in Sunnis in the Hanafi sect, and in Alevi in a form called Alevi Way and Erkan. In the interviews held in the village of Karacalar, it is stated that Alevism is not a sect or a cult, but is true Islam on the path of the Prophet and Ehl-i Beyt. Both groups living in the village are aware that they interpret Islam differently. Sunni citizens; While accusing Alevi of being negligent about worship and not knowing the real Islam, Alevi citizens also think that Sunnis follow strict rules and neglect the climate of tolerance and love in Islam. However, each group; they accept the other with tolerance, love and brotherhood and continue their existence in harmony. Transforming the differences between believers who belong to the same religion and accept the basic sources of the same religion into separation and conflict is neither compatible with the monotheistic belief of the religion nor does it benefit our social structure. While evaluating Alevism and Sunnism, it is possible to contribute to social integration by looking at it with a supra-denominational understanding. Social integration;

can be achieved by recognizing the identities of differentiated groups and communities and by approaching each other tolerantly in order to maintain their existence. Social integration conditions; It can be formed not with the thought of assimilation, but with respect for differences. The conditions for the coexistence of these two large communities should be created and supported by research and studies in this area. A life should be built within the framework of law and respect, and it should be accepted that differences are social and cultural richness, by judging each other with correct information.

Keywords: Religion, Alevism, Sunnism, Karacalar Village, Social Integration.

GİRİŞ

Toplumların geleceği, o toplumun aynı idealler etrafında bütünleşerek, birlik ve beraberliğini sağlamasıyla mümkün görülmektedir. Sosyal bütünleşmesini sağlayabilmiş ve farklılıklarını zenginlik olarak değerlendiren toplumlar, geleceğe sağlam adımlarla ilerleyebilir. Bu bağlamda, tüm ülke için örneklik teşkil edebilecek bir sosyal bütünleşme örneği bulunmaktadır. Afyonkarahisar ili, Emirdağ ilçesi, Karacalar köyü böyle bir örneklik taşımaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle, Emirdağ'ın tarihi, coğrafyası, iklimi ve nüfusu hakkında genel bilgiler verilmekte, ardından, Karacalar köyü hakkında genel hatlarıyla tanıtılmaktadır. Kavramsal düzeyde, Sosyal Bütünleşme ve Din başlığı altında sosyal bütünleşme açıklanmakta, dinin sosyal bütünleşmeye ve farklılaşmaya etkileri tartışılmaktadır. Araştırmalar sonucunda Karacalar köyünde yaşayan Alevi ve Sünni yurttaşlardan elde edilen veriler yorumlanmaktadır. Araştırmada, temel olarak kaynak tarama, gözlem, katılımcı gözlem, görüşme teknikleri kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yaparken birer teknik olarak kullanılan “doküman inceleme”, “derinlemesine mülakat” ve “katılımlı-katılımsız gözlem” araştırmamıza konu Karacalar köyünde kullanılmıştır. Köy ziyaret edilerek ilgili kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan teknik, en önemli gözlem tekniklerinden biri olan katılımcı gözlem tekniğidir. Katılımcı gözlem; araştırmacının, standart bir gözlem aracı kullanmayarak, gözlem konusu yaptığı alana bizzat girerek gözlemlenmektedir.¹Yapılan araştırmanın çerçevesi içinde olan “obje ve bireylerin bütününe” evren denir.² Bu noktada araştırmanın evreni Karacalar köyü sınırları içinde yaşayan Alevi ve Sünni yurttaşlardır.

Araştırma alanı olarak, Emirdağ ilçesinin, Karacalar köyünün seçilmesinin sebebi; bu köyün kendine has bazı özelliklerinin bulunmasındandır. Karacalar köyü, Alevi ve Sünni yurttaşların birlikte yaşadığı bir mekândır. Ülkemizin birçok bölgesinde, Alevi ve Sünni yurttaşlar aynı yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Fakat Karacalar köyünün diğerlerinden farkı; orada yaşayan Alevi yurttaşların, tarikat olarak Hacı Bektaş Velî'ye değil, Abdülkadir Geylanî'ye bağlı olmalarıdır. Genel olarak, Aleviler, tarikat bağlamında Hacı Bektaş Velî'nin pir kabul edildiği Bektaşiliğe bağlıdır. Karacalar köyünde yaşayan Aleviler Hacı Bektaş Velî'ye büyük bir hürmet göstermelerine karşılık kendilerini “Kadiri Hüseyini” olarak ifade etmektedir. Bütün dini ritüellerini, bağlı oldukları Kadiri tarikatının Hüseyini kolunun öğretilerine göre yapmaktadır. Bir diğer dikkat çekici özellik ise, Karacalar Köyünde cami ile Alevilerin ibadetlerini yaptığı mekânın aynı olmasıdır. Karacalar köyündeki Aleviler, cuma namazı, vakit namazları, bayram namazlarını ve diğer camide yapılan bütün ibadetlerin yanı sıra, tarikatın zikirlerini de camide yapmaktadır. Bu durum normal şartlarda pek gözlenen bir durum değildir.

1.EMİRDAĞ İLÇESİ VE TARİHÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Emirdağ İlçesi Ege Bölgesinin kuzeydoğusunda İç Anadolu Bölgesiyle kesiştiği noktadadır. Ege Bölgesinin İç Anadolu sınırında olması nedeni ile ilçenin iklimi karasal iklim özellikleri taşır. Emirdağ merkez ve etrafındaki yerleşim birimlerinde Anadolu'daki tarihi

¹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Sosyal Bilimler, 2013), 201.

² İbrahim Arslanoğlu, *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2016), 88.

devirlerin tamamı yaşanmıştır.³ 1851 yılına kadar Musluca nahiyesi olarak anılan Emirdağ, Sultan Abdülaziz devrinde 1864 senesinde çıkarılan Vilayet Kanunu göre 1867'de Hüdavendigâr vilayetinin kurulmasıyla ilçe statüsü kazanmış, Emirdağ'a "Aziziye" ismi verilmiştir.⁴ 1921 Ağustosunda Yunan işgaline giren bölge aynı yılın Eylül ayında işgalden kurtulmuş⁵ ve kendisini çevreleyen dağlardan esinlenerek 1932 yılında Emirdağ ismini almıştır.

İlçe Avrupa merkez olmak üzere yurt dışına çok sayıda göçmen işçi yollamıştır. Avrupa ülkelerine ilk sırada Belçika olmak üzere Emirdağ ve köylerinden göç etmiş kalabalık bir Emirdağlı nüfusu bulunmaktadır. 1960'lı yılların başında Türkiye'den Avrupa'ya yapılan dış göç hareketinde, Emirdağ'dan ilk göçmenler daha çok Belçika'ya gitmiştir. Bugün hala özellikle Belçika başta olmak üzere göç devam etmektedir.⁶ Öte yandan, Avrupa'da yaşayan Emirdağlılar, özellikle Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında yurda döndüklerinde ilçenin nüfusunu bir hayli artmaktadır. Bir yandan, yurt dışında emekli olmuş Emirdağlılar, Emirdağ'a yerleşirken diğer taraftan gençler evlilik yoluyla Avrupa'ya göçü sürdürmektedir. Bugün yaklaşık 250 bin Emirdağ kökenli kişinin Avrupa'da yaşadığı tahmin edilmektedir.

Emirdağ ilçesi ve köylerinde yaşayan halkın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır. Buğday ve arpa başta gelen tahıl ürünlerindedir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği oldukça gelişmiştir. Hizmet sektörü yurt dışında yaşayanlar sebebiyle özellikle yaz aylarında hareketlidir. İlçe merkezinde serbest meslek ve nakliyecilik bir diğer geçim alanıdır. Bölgede sanayi fazla gelişme göstermemiştir. Küçük işletmeler halinde inşaat, hayvancılık, gıda üretimi alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar mevcuttur. Emirdağ ticaretinin büyük kısmını Eskişehir ile yapmaktadır. Emirdağ'ın 69 köyü 2 kasabası mevcuttur.2020 yılı verilerine göre, Emirdağ'ın Nüfusu 19935 erkek, 19583 kadın olmak üzere toplam 39518'dir.⁷

1.1. Karacalar Köyünün Demografik ve Dini Yapısı

Karacalar köyü, Emirdağ'a bağlı orta büyüklükte bir köydür. Karacalar köyünde bulunan Aleviler Kadiriyye tarikatına bağlıdır. Kadiriyye tarikatının kurucusu Abdülkadir Geylani'dir (ö.561/1165-1166). Kadiriyye tarikatı İslam dünyasında en yaygın olan tarikatlardan birisidir. Endonezya'dan Fas'a kadar birçok alanda takipçileri vardır.⁸ Tasavvuf tarihinde "sürekli, yaygın ve kurumsal niteliğe sahip ilk tarikat yapıları" XII. yüzyıl ortalarında çıkmıştır. Ahmet Yesevi'ye nispet edilen Yeseviyye daha çok Orta Asya Türkleri arasında yayılmış, Rifai'ye tarikatı Orta Doğu'da Araplar arasında ve Abdülkadir Geylani'ye nispet edilen Kadiriyye ise, Irak başta olmak üzere İslam coğrafyasının hemen hemen tamamında hayatiyet bulmuştur. Kadiriyye tarikatı, Anadolu'ya XVI. yüzyılda girmiştir. Hacı Bayram Veli'nin müridi olan Eşrefoğlu Rumi, Hama'ya gidip şeceresi Abdülkadir Geylani'ye dayana Hüseyin el Hamavi'den hilafet almıştır. Çok geniş bir alana yayılmış olan Kadiriyye tarikatı, silsile olarak Hazreti Ali'ye ulaşır. Kadiriyye Tarikatının birçok kolları mevcuttur.⁹

Emirdağ Karacalar köyü, Hak Halili dergâhının kurucusu Hak Halili 1823-1907 yılları arasında yaşamış, eğitimini İstanbul'da almıştır. Hitabeti güzel olduğu için çeşitli vesilelerle vaazlar vermiştir. Aynı zamanda İstanbul'da kaldığı sırada camilerde mukabele okumuştur. Daha sonra Medine'ye oradan da Mekke'ye geçmiştir. Devrin büyük âlimlerinden olan Halil Paşa'dan Mekke'de icazetini almıştır. Nakşibendî, Mevlevî ve Kadiri tarikatlarının şeyhliğini

³ Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 28.

⁴ Emirdağ Belediyesi, "Emirdağ Tarihi" (Erişim: 09 Şubat 2021).

⁵ İsmail Eryıldırım, *Hak Halili ve Yol Erkanı Ehlibeyte Giden Üç Turna*, (Ankara: Hak Halili Koruma Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2001), 10.

⁶ Gökhan Türköz, Karacalar Köyü Muhtarı, (Sözlü Görüşme:2021).

⁷ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Türkiye'nin Nüfusu" (Erişim: 08 Şubat 2021).

⁸ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları,1985),290.

⁹ Nihat Azamat, "Kadiriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,(İstanbul: TDV Yayınları,2001), 24/131-136.

de yapmıştır. Yaşamının son dönemlerinde Karacalar köyüne yerleşerek, burada eğitim faaliyetleri yapmıştır. Yörenin çocuklarına Kur'an öğretip, dini bilgiler vermiştir. Karacalar köyünde Hak Halil, Dergâhını kurup ölünceye kadar burada faaliyetlerini sürdürmüştür. Vefat ettikten sonra, Dergâhta Şeyhliği şeyh Bacı Sultan Zehra Bacı (Zehra Şahbaz) ondan sonra da Abdülkadir Şahbaz devam ettirmiştir¹⁰.

Karacalar köyünün tarihi, bilinen şekliyle Selçuklular dönemine kadar uzanır. O dönemde köy Karacaviran olarak anılmaktadır.¹¹ Köyün bulunduğu yer, ormanlık alan olduğu için ve Karaca denilen geyik türünün bol miktarda bulunmasından dolayı Karacalar ismini almıştır. Osmanlı'nın son dönemleri ile Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan yoksulluk, kıtlık, ölüm gibi nedenlerle, köyün nüfusu neredeyse üç aileye kadar düşmüştür.¹² Karacalar köyü Emirdağ'ın kuzeyinde ve nüfusu nispeten kalabalık bir köydür. Köy sakinlerinin çoğunluğu Sünni, bir bölümü ise Alevidir. Köyün merkezinde bulunan Cami aynı zamanda dergâh işlevini de görmektedir. Bu açıdan ilginç bir örneklik oluşturmaktadır. Bu yönüyle köyde sosyal bütünleşme güçlüdür. Öte yandan, bu köy, Emirdağ yöresinde Alevilerin dini merkezi konumundadır. 2020 yılı nüfus verilerine göre, 270 erkek ve 279 kadın üzere toplam 549 kişidir.¹³ Köy muhtarının ifadelerine göre, Avrupa'da özellikle Belçika'da, Karacalar köyünden giden birçok kişi yaşamaktadır. Özellikle yaz aylarında, Avrupalı işçilerin yurda tatil için dönmesiyle birlikte, köyde büyük bir sosyal hareketlilik yaşanmaktadır. Yaz aylarında, düğünler ve kültürel aktiviteler yoğun bir şekilde yapılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DİN VE SOSYAL BÜTÜNLEŞME

Toplum, "insan davranışlarını hürriyete kavuşturan, sınırlandıran ve bir taraftan karşılıklı yardımlaşmalara imkân veren, diğer taraftan gruplaşmalara ve bölünmelere yol açan, değişen bir sosyal teşkilatlar ve münasebetler ağıdır".¹⁴ Toplum tanımlanırken, onun aynı zamanda bir sosyal ilişkiler ağı olduğu belirtilmektedir. Bu sosyal ilişkilerde, bazen toplumsal bütünleşmeyi, bazen de toplumsal farklılaşmayı meydana getiren unsurlar vardır. Bu unsurlardan birisi de dindir. Din, mahiyeti gereği, önce bireysel olarak, kişilerin inanç dünyasını oluşturur, aynı zamanda bunun zorunlu bir sonucu olarak toplumsal hayatı etkiler, fertten ferde bir köprü vazifesi görür.¹⁵

Din, kendi bağluları arasında bir birlik ve beraberlik sağlar, onları birbirine yaklaştırır, dini alan dışında kalan konularda bile onları belirli ve müşterek tavırlara götürür.¹⁶ Din, bazen toplumda sosyal bütünleşmeyi sağlarken, bazen de farklılaşmalara neden olmaktadır. Sosyal bütünleşme, sosyal yapının, topluluk kurum ve gruplar gibi çeşitli öğeleri arasındaki uyum ve birbirleriyle bağlantılı bir şekilde varlığını sürdürebilmesidir. Bir toplumda, çeşitli unsurların bir arada varlıklarını sürdürdüğü ve birbirini tamamlar bir şekilde hayatiyet kazandığını anlamak için A. Comte ve E. Durkheim gibi sosyologlar da konunun üzerinde durmuştur.¹⁷ Buna göre, bir toplumun sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde bütün yapılarıyla birlikte, çatışmaları en asgari düzeye indirerek devamını sağlayan, sosyal bütünleşmedir.

Rönesans ve Reform hareketleri, Sanayi devrimi, toplumların yapılarında büyük değişimler meydana getirmiştir. Geleneksel yapıdan modern bir yapıya geçen toplumlarda, son zamanlarda küreselleşme ve postmodernizm hareketlerin de eklenmesiyle toplumsal

¹⁰ Eryıldırım, *Hak Halili ve Yol Erkânı Ehlibeyte Giden Üç Turna*, 13-18.

¹¹ Halil Eren Yıldırım, *Âşık Yoksul Dervişin Şiirlerinde Dini-Tasavvufî Unsurlar*, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, 2007), 33-34.

¹² Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 34.

¹³ TÜİK, "Türkiyenin Nüfusu", (Erişim:08.02.2021)

¹⁴ Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986), 4.

¹⁵ Hans Freyr, *Din Sosyolojisi*, çev: Turgut Kalpsüz, (Ankara, 1964), 131.

¹⁶ Yümnü Sezen, *Sosyoloji Açısından Din Dinin Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988), 9.

¹⁷ Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 1984), 192.

çözümler, çalkantılar, bunalımlar ve yaşanan yabancılaşma, Sosyolojinin özellikle üzerinde durduğu konulardır. Toplumlarda meydana gelen bu büyük değişimler sosyal bütünleşmenin ve özellikle de dini yapı ile sosyal yapının ilişkileri üzerinden yeni süreçlerin toplumda meydana getirdiği farklılaşma, tabakalaşma, çözülme, çatışma gibi konulara eğilmiştir. Bu makalede, dinin sosyal bütünleşmeye katkısı irdelenmektedir. Bu bağlamda Türkiye toplumunun ana çatışma alanlarından biri olarak kabul edilen Alevi-Sünni karşıtlığının, Emirdağ ilçesi, Karacalar köyünde nasıl bir uyum içinde hayatıyet bulduğu göstermektedir. Dinin sosyal hayatımızda birtakım farklılaşmaları beslediği gibi, bireyler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütmesine de katkı sunduğu görülmektedir. Dinin sosyolojik olarak iki türlü etkisi bulunmaktadır. Bir yönüyle olumlu bağdaştırıcı, bütünleştirici; diğer yönüyle olumsuz, yıkıcı birliği bozucu etkisi bulunmaktadır.¹⁸

Sosyal bütünleşme, birleşmek, birlik içinde olmak, ahenk ve denge içinde tek vücut olmak gibi anlamlara gelmektedir. Toplumdaki küçük ya da alt grupların cemaatler, çıkar grupları, sosyal kurumlar gibi, sosyal yapının farklı unsurları arasında tanımlama ve kaynaşma durumunu ifade eder.¹⁹ Toplumda meydana getiren fertlerin grupların bağlılık ve ahenk içinde bir düzen teşkil edecek birleşme süreçlerini oluşturmasıdır. Bütünleşme, ayrı ayrı parçaların tek bir ünite haline gelmelerini sağlayan süreçtir. Toplumun birçok alanda göstermiş olduğu eylemlerinin, birbiriyle bağlantılı uyumlu ve dengeli olma halidir.²⁰ Sosyal bütünleşme normatif, fonksiyonel manevi ve kültürel bütünleşme olarak dört kategoride değerlendirilebilir. Bir toplumun, bir sosyal grubun, varlığını devam ettirebilmesi için onun üyelerinin arasında ilişkiler, birbirine uyumlu ve bir bütün teşkil edecek şekilde oluşmalıdır. Toplumun istikrarı ve sağlıklı bir geleceği için, toplumun bireyleri ve grupları arasında ahenkli, dengeli, düzenli bir iletişimin olması gerekir.²¹ Aynı mekânda yaşamak da, sosyal bütünleşmeyi sağlayıcı etmenlerden birisidir. Ülke içinde ya da ülke dışına göç eden birisi, çevresinin davranış örüntülerini peyderpey olarak bütünleşme sürecine girer.²²

Bir toplum üyelerinin, o toplumun normlarıyla uyumlu bir şekilde hareket etmesi normatif bütünleşmeyi, toplumda bulunan fertlerin işgal ettikleri mevkiler itibari ile yani sosyal işlevleri bakımından birbirlerini tamamlamaları ise, fonksiyonel bütünleşmeyi ifade etmektedir. Kültür, toplumsal bütünleşmede her hâlükârda önemli bir yer işgal etmektedir. Kültürün maddi ve manevi yapılarının düzenli bir bütün oluşturacak şekilde bir anlam etrafında toplanarak, birlik meydana getirmeleri, kültürel bütünleşmeyi, sevgi, saygı, inanç gibi manevi değerlerde ortaklık sağlanarak bir bütünleşme oluşturmayı da manevi bütünleştirme olarak tanımlamaktadır.

Sosyal bütünleşme, toplumdaki herkesin tam bir benzerliğini ifade etmez. Bütünleşme bir aynılık ve benzerlik sorunu değildir. Bütünleşme toplumdaki grupların kişilerin farklı farklı konumlarını uyumlu bir biçimde bir araya gelerek, sosyal gereksinimleri devamlı bir şekilde karşılamalarıdır.²³ Diğer bir deyişle, herkesin birbirinin farkını ve farklılığını kabul ederek birlikte yaşama imkânını geliştirmesidir.

2.1.Sosyal Bütünleşme Aracı Olarak Din Olgusu

Dinler, doğaları gereği, sosyal bütünleşme ve yardımlaşma üzerinde çok durmaktadırlar. İslam dini, özellikle, sosyal bütünleşme konusunda açık ve net ilkeler ifade etmektedir. Kuran-ı Kerim, birçok ayette, sosyal bütünleşmeye vurgu yapılmaktadır. “Ey insanlar! Şüpheli yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok

¹⁸ Joahim Wach, *Din Sosyolojisi*, çev: Ünver Günay, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1990), 42.

¹⁹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1998), 311.

²⁰ Dönmezer, *Sosyoloji*, 192.

²¹ Dönmezer, *Sosyoloji*, 193-194; Günay, *Din Sosyolojisi*, 311-313.

²² H. Jicher Fichter, *Sosyoloji Nedir*, çev. Nilgün Çelebi, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016), 232.

²³ Fichter, *Sosyoloji Nedir*, 238.

sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır."²⁴ Zikredilen ayette insanlar arasındaki farklılığa dikkat çekilerek, asıl olanın birlik ve beraberlik olduğu toplumların ve bireylerin birbiriyle anlaşarak tanıyarak bir bütünleşme sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Yüce Kitap, tevhide vurgu yaparak farklı kültürel ve sosyal grupların bir inanç etrafında birleşebileceğini belirtmektedir. Pratikte de, farklı inanç, kültür ve etnik yapıda olanları, İslam'ın tevhit ilkesi etrafında birleştirmiştir. İslam'ın iman esaslarından birincisi Allah'ın birliği inancıdır. Bu anlamıyla bütün insanlığı bu birlik inancına çağırmıştır. "*De ki: Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilah edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: Şahit olun, biz Müslümanlarız.*"²⁵

İslam dini, kendi mensuplarını kardeş kabul etmiş, müntesiplerini sevgi ve kardeşlik etrafında birleşmeye çağırmıştır. "*Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, size merhamet edilsin.*"²⁶ Yine İslam'ın temel ilkelerinden kabul edilen, "emri bil'maruf nehyi anil' münker" ilkesi de, toplumsal bozulma ve kaosu engelleyen en önemli ilkelerden birisidir. "*Sizden, hayra çağırın, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.*"²⁷

Hazreti Peygamber'in uygulamalarında da, insanların rengi, dili ve etnik yapısı gibi farklılıklarının, onların toplumsal birliğin bir parçası olmasına engel olmadığı görülmektedir. İslam'ın gözünde köle ve efendi ayırımı olmadığı gibi İranlı Selman-ı Farisi, Habeşli bir köle olan Bilal'i Habeşi ya da Kureyş'in ileri gelen Müslümanlarından herhangi birisinin arasında bir fark olmadığı ifade edilmiştir. Bunlar aynı inanç ve aynı toplumsal yapının içinde eritilerek, toplumsal bütünleşme amaçlanmıştır.

Hazrec ve Evs kabileleri geçmişten gelen düşmanlıklarını İslam'la birlikte ortadan kaldırmış İslam'ın kardeşlik potasında sosyal bütünleşmeyi sağlamıştır. Peygamber, Mekke'de yaşam şartlarının olumsuz hale dönünce yaşadıkları yerleri terk ederek Medine'ye hicret eden Mekkeli Müslümanlarla Medineliler Müslümanlar arasında "kardeşlik akdi" gerçekleştirerek sosyal bütünleşmenin bir örneğini vermiştir. Hatta Mekke'den Medine'ye hicret edince Medine Sözleşmesi olarak bilinen Medine'de yaşayan bütün toplumsal grupları bir anayasa etrafında toplayarak sosyal bütünleşmeyi sağlamanın bir prototipi sunulmuştur. Müslümanların tarihi böyle örneklerle fazlaca bulunmaktadır.²⁸

İslam kendisini "son din" olarak ifade eder ve "evrensel niteliği" doğrultusunda bütün insanlığa hitap eder. Özünde bir farklılık olmamasına rağmen, dünyanın çeşitli coğrafyalarında çeşitli insan grupları tarafından, İslam'ı anlama, yorumlama ve uygulama biçimlerinde belirli farklılıklar görülmektedir. Günümüzde, Amerika kıtasındaki bir Müslüman'ın İslam'ı anlama ve yorumlama biçimi ile Asya kıtasındaki bir Müslüman'ın İslam'ı anlama ve yorumlama biçimi belirli oranlarda farklılık göstermektedir.

Dinler, özellikle de yaşadığımız coğrafyada İslam, milli birlik ve sosyal bütünleşmenin en önemli asli unsurlarından birisi olarak görülmektedir. Böyle olduğu için de, modern dönemlerde bütün Müslüman devletler İslam'ı milli birliklerini sağlamanın temel ilkelerinden saymışlardır.²⁹ Toplumlarda meydana gelen hızlı değişimler, toplumsal çözümler, birçok sosyal problemlere ve sosyal bütünleşmenin bozulmasına neden olmuştur. Bütün bu olumsuzlukları gidermede din önemli bir işlev görmektedir.

²⁴ Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Doç. Dr. Halil Altuntaş- Dr. Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011) Hucurat 49/13

²⁵ Âli İmran 3/64

²⁶ Hucurat 49/10

²⁷ Ali İmran 3/4

²⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980), 198-204.

²⁹ Günay, *Din Sosyolojisi*, 320.

2.2. Alevilik-Sünnilik ve Sosyal Bütünleşme Bağlamında Karacalar Köyü

Bugün herkes Aleviliği kendi bulunduğu konuma göre farklı şekillerde tanımlayabilmektedir. Kendisini kurumsallaştıracak yazılı literatürü oluşturamaması ve daha çok sözlü geleneğe dayanması bunun başlıca nedenlerindedir. Göç ve kentleşmeyle gelen büyük değişim Aleviliği büyük oranda etkilemiştir. Aleviliğin merkezinde yer alan dedelik, yardımlaşma yapısı musahiplik, kontrol mekanizması görevi yapan düşkünlük işlevini kaybetmekle karşı karşıyadır. Geleneksel yapıları ve toplumsal kurumları modernizm sürecinde zayıflayan ve işlevsizleşen Alevilik, farklı şekillerde anlaşılabilen Bu farklı anlayışlar bazen taban tabana zıt bir hal almaktadır.

Arapçada "Ali'ye mensup", "Ali'ye ait" manasına gelen Alevi kelimesi, Mezhepler Tarihi ve Tasavvuf Edebiyatında "Hz. Ali'yi sevmek saymak ve ona bağlı olmak" anlamında kullanılmıştır. Bu çerçevede Hz. Ali'yi seven ve onun yolundan giden kimseye "Alevi" denilir.³⁰ Alevi terimi, aynı zamanda Hz. Ali soyundan gelenler anlamının yanında, siyasi, tasavvufi ve itikadi birçok alanda kullanıla gelmiştir.³¹ Alevilik kavramı XIX. yüzyılda bir üst kavram hâline gelerek; Bektaşî, Kızılbaş, Tahtacı, Çepni, gibi toplulukların hepsini tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Ali'nin oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Ömer ve Abbas soyundan gelenlere de Alevi denilmiştir. Emeviler'in son dönemlerinden itibaren Hz. Ali soyundan gelenler, özellikle Hasan ve Hüseyin'in neslinden olanlar için şerif, seyyit, emir gibi lakapların yanında Alevi kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de aynı soydan olanlar için bu kelime kullanılmaktadır.³²

Türkiye'de Alevilik mevzu bahis olduğunda ilk akla gelen kavram Bektaşîliktir. Bektaşîlik, aslında Hacı Bektaş Veli tarafından kurulduğuna inanılan bir tarikattır. Bektaşîliğin bir tarikat olarak kurucusu Hacı Bektaş Veli'dir. Ancak, tarikatın usulü ve erkân'ı, Hacı Bektaş Veli'nin ölümünden uzun bir süre sonra ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı Bektaşîlikteki fikirler ile Hacı Bektaş Veli'nin fikirleri arasında her zaman bir uyum olmayabilir. Bektaşîlik, Anadolu ve Rumeli'de çok geniş alanlara yayılmıştır. Bu geniş alanlara yayılmasında Yeniçeri Ocağı'nın pir olarak, Hacı Bektaş Veli'yi kabul etmesinin etkisi büyüktür. Tarikatın merkezi Hacı Bektaş tekkesidir. Dünyadaki bütün Bektaşîler buraya bağlıdır. Balım Sultan tarikatında Piri Sani kabul edilir.³³ Alevilerde bir inanç esası olarak kabul edilen "tevela" ve "teberra" kavramları Bektaşîlikte de esastır. Hz. Ali ve onun ailesini sevenleri sevmek, sevmeyenleri sevmemek şeklinde tezahür eden bu anlayış bir nevi ortak paydadır. Aleviliğin temel esaslarına bağlı oluşları dolayısıyla, Bektaşîliğe Alevilikte denilebilir. Alevilik, Bektaşîlik, Kızılbaşlık kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.³⁴ Bu terimler "birbiri içine geçmiş" terimlerdir.³⁵ Her birisi diğerinin yerine kullanılabilir.

Anadolu'da ilk Müslüman yerleşimcilerin inanç yapısı "serbest ve eklektik "bir İslam anlayışına dayanıyordu.³⁶ Anadolu Selçuklu Devleti'nde hâkim olan düşünce yapısı, medreselerin temelini oluşturduğu Sünni bir anlayış olmuştur. Bunun yanında tekke kaynaklı tasavvufi düşüncede halk arasında yaygındı. Özellikle Moğol istilasının oluşturduğu kargaşa ve endişe ortamının da halkın tasavvufi anlayışa yönelmesinde etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren, birçok tasavvufi anlayış ve tarikat yapısı varlığını sürdürmektedir.³⁷ Aleviliği doğru anlayabilmek için, Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzanan, İslam coğrafyasının tamamında asırlar boyu süren, din, inanç, kültürleri ve İslam'ı, İslam

³⁰ Ethem Ruhi Fıçlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik*, (İstanbul: Selçuk Yayınları, 1990), 7.

³¹ Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik*, (İstanbul: Otağ Matbaacılık, 1997), 33.

³² Fikret Karaman, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 20

³³ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 283.

³⁴ İrene Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, çev. Turan Alptekin, (İstanbul: Demos Yayınları, 2015), 22.

³⁵ Ali Rıza Özdemir, *Aleviliğin Yazılmayan Tarihi*, (Ankara: Kripto Yayınları, 2016), 22.

³⁶ Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 20.

³⁷ Kamil Sarıtaş, "Karacalarlı Bacı Sultan'da (Zehra Şahbaz) Öze Dönüş", *Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9, (Eskişehir 2018), 18.

tarihini, İslam tasavvufunun iyi bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, başlangıçtan günümüze kadar, Alevilerin yaşamış olduğu sosyo-kültürel yapıları ve bu yapıların geçirmiş olduğu değişimleri bilmek gerekir.³⁸

Anadolu Alevi Bektaşiliği, Türklerin İslam'ı kabulünde İslam'dan önceki kültür ve inançlarının İslami bir renge bürünerek İslam potası içinde eritmişlerdir. Bu süreçte göçebe ve yarı göçebe yaşam biçimlerinin etkisiyle İslam'ın düzenli ibadetlerinden uzak kaldıkları, bunu da batini bir yorumla meşru çerçeveye çektikleri görülmektedir. Türk adet örf ve geleneklerinin en bariz yaşandığı bir yapı olarak görebileceğimiz Anadolu Aleviliği, İran'da hâkim olan Şii anlayışla aynı görülemez. Anadolu İslam'ı denilen bu Alevi yapılanma, İran'daki Şii anlayışla sembolik olarak benzerlik gösteren ehlibeyt sevgisi, 12 imam ve benzeri unsurları dışarıda bırakılacak olursa tamamen farklı bir yapıdadır.³⁹

Karacalar köyünde yaşayan Alevi ve Sünni yapıların her ikisinde de İslam'ın temel inanç esasları konusunda önemli farklılıklar gözlemlenmemiştir. Her iki gurupta İslam'ın inanç sistemine bağlıdır. Buna rağmen inanç ve ibadet biçimlerinde, değerler ve normlarda bazı küçük farklılıklar oluşmuştur. Karacalar köyünde tezahür eden farklılaşmalar, Sünniler Hanefi mezhebinde, Alevilerde de Alevi Yolu ve Erkânı denilen bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Karacalar köyünde yapılan görüşmelerde, Aleviliği, genel kabul gören bir anlamda bir mezhep bir tarikat olmadığını daha çok Aleviliğin, Hazreti Peygamber ve Ehlibeyt yolunda, gerçek İslam olduğu belirtilmektedir. Günlük pratiklerinde, bu anlamıyla kendilerini Caferi mezhebinden olduklarını ifade etmelerine rağmen, Caferi mezhebinin uygulamalarından uzak görülmektedir. Bu yolun kurucusunun ve pirinin, Hazreti Ali olduğu belirtilmektedir.⁴⁰

Köyde yaşayan her iki kesim, farklı din anlayışına sahip olduklarının bilincinde ve İslam'ı farklı yorumladıklarını anlamaktadır. Sünni yurttaşlar, Alevileri, ibadetler konusunda ihmalkâr davranmakla gerçek İslam'ı bilmemekle tanımlarken, Alevi yurttaşlar da Sünnileri katı kurallara uymakla ve İslam'ın hoşgörü ve sevgi iklimini ihmal etmekle suçlamaktadır. Her iki topluluk da kendilerini ve ötekini dini inanç ve ibadet bağlamında farklı olarak algılamaktadır. Ama bütün bunlara rağmen, her grup ötekini hoşgörü, sevgi ve kardeşlikle kabul edip, birbirlerine saygı göstererek varlıklarını uyum içinde devam ettirmektedirler.⁴¹

Burada şunu da belirtmek gerekmektedir. Farklılaşmanın olmadığı bir toplumsal yapıda sosyal bütünleşmeden de söz etmek anlamsız olur. Sosyal bütünleşmeyi, tarih, gelenek, görenek, dil, mekân ve zaman önemli şekilde etkileyen etmenlerdir. Gözlemler ışığında, köylerde yaşayan Aleviler ve Sünniler inanç ve ibadet alanında farklılaşmayı yaşarken; diğer birçok alanda (ekonomik, sosyal ve kültürel) tam bir sosyal bütünleşme meydana getirmektedir. Kendisiyle görüşülen ve hayvan ticareti ile uğraşan bir tüccar bütün Sünni köylerde kendisine çok güvenildiğini, hiçbir para vermeden istediği yerden istediği ticari eşyayı alabildiğini belirtmiştir. Yine düğünlerde müzik çalarak geçimini sağlayan bir Alevi yurttaş, 30 yıldır bu işi yaptığını, bugüne kadar önemli bir olumsuz durumla karşılaşmadığını belirtmiştir.⁴²

Orta Asya'dan yapılan göç sürecinde Anadolu'ya gelen Türkler; Selçuklu devletini kurarak yerleşik hayata geçmiştir. Yerleşik hayata geçen Türkler, İslam'ın Sünni anlayışını benimsemişlerdir. Kırsal kesimde yaşayan ya da yarı göçebe olarak yaşayan Türkler, ise Alevi ve Bektaşiliği, yani halk İslam'ını yaşamışlardır. Bu farklılaşma, ekonomik siyasal ve sosyal etmenlerin de etkisiyle, günümüze kadar bazen şiddeti azalarak bazen de artarak devam edip

³⁸ Ahmet Yaşar Ocak, "Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi" (Görüşmecisi: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 26.

³⁹ Abdülkadir Sezgin, *Sosyolojik Açıdan Alevilik Bektaşilik*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 132.

⁴⁰ Nurettin Şahbaz, Hak Halili Dergâhı Şeyhi, (Sözlü Görüşme: 2019)

⁴¹ Bayram Atmaca, Karacalar Köyü Mensubu, (Sözlü Görüşme: 2021)

⁴² Hasan Özdemir, Emirdağ Ehli Beyt Kültür Derneği Dedesi, (Sözlü Görüşme: 2019)

gelmiştir.⁴³ Alevi-Sünni ayrımının sonucu olarak Aleviliğin Türkiye’de bir sorun haline gelmesinin ve buna bağlı olarak aralarında bir gerilim olmasının en önemli sebebi bilgi ve bilinç eksikliğidir. Bu noktada her iki kesimin (Alevi ve Sünni) Aleviliğin ne olup olmadığı hakkındaki kanaatleridir. İkincisi de bu konuyu istismar eden yurt içinde ve dışındaki siyasi ve ideolojik yapılarıdır.⁴⁴

Tarihte yaşanmış Alevi isyanları olarak bilinen Babailer, Şah kulu ve Celâlî gibi isyanlar, Sünniliğe karşı dini karakterli olmaktan daha çok, Osmanlı yönetiminin uygulamalarına karşı yapılmıştır. Bu isyanların, XVI. yüzyıl Osmanlı yönetimine karşı, kırsal kesimden kaynaklanan protestolar olduğu görülmektedir.⁴⁵

Alevi ve Sünni farklılaşması inanca dayalı bir farklılaşma olarak görülmesi ve anlaşılmasına rağmen bu farklılaşmanın inanca dayalı bir farklılaşma olduğu kadar siyasi, sosyal ve kültürel dinamiklerin oluşturduğu bir sorun olarak da görülmektedir.⁴⁶

Türklerin İslamlaşma süreci genellikle Horasan üzerinden olmuş daha çok sevgi ve hoşgörü üzere Hoca Ahmet Yesevi ve onu takip eden gönül ustalarının anlayışıyla gerçekleşmiştir.⁴⁷ Dinin mistik yorumunu taşıyan bu anlayışta sevgi merkezi bir konumdadır. Ayrıca burada şunu da zikretmek gerekir ki İslam’ı din olarak benimseyen bütün Türkler arasında Hazreti Ali ve ehlibeyt sevgisi çok yüksektir. Anadolu’da Sünni Alevi ayrımının temelinde politik etmenler yatar. Nitekim Osmanlı kuruluş döneminde devletin kuruluşunda Alevilerin ağırlıklı bir etkiye sahip oldukları görülür.⁴⁸ Osmanlının yükseliş dönemlerinde de Hacı Beştaş Velinin halifelerinden Abdal Musa, Geyikli Baba gibi simaları Osmanlı beyleriyle ilişki içinde görmektedir.⁴⁹

Aynı dinin farklı yorum ve anlayışını benimseyerek hayat tarzlarını oluşturan bu iki grup, Türkiye’de büyük bir sorun olarak yaşanan etnik ayrışmanın yanı sıra, bazen gündeme gelen ve önümüzdeki süreçte gündeme gelmesi olası ayrışma sebebi olarak değerlendirilmektedir. Bu iki grupta temel İslami inançlar (tevhit, nübüvvet, ahiret gibi) konusunda bir fark yoktur. Aynı şekilde güncel olarak yaşanan örf ve adetlerde, düğün ve bayramlarda gösterilen etkinliklerde büyük bir benzerlik göstermektedir. İki grup arasındaki temel ve büyük benzerliklere rağmen daha çok bazı küçük ayrıntılar öne çıkarılarak bir farklılık oluşturulmaktadır.

Burada şu da belirtilmelidir ki, Alevilik üzerine araştırma yapan birçok yazar Aleviliği ve Sünniliği, Ortodoks ve Heterodoksi kavramları üzerinden tanımlamaktadır.⁵⁰ Batı kaynaklı bu iki kavram yani, Batı’nın sosyo-kültürel şartlarında oluşmuş bu iki kavram, İslam toplumlarının yapılarına, sosyo-kültürel özelliklerine ve din anlayışlarına bakılmaksızın transfer edilerek kullanılması konuyu açıklamaya yeterli değildir. Ortodoksi yani sahih inanç, hak inanç, doğru inanç şeklinde tanımlayacağımız bu kavramla Sünnilik; Heterodoksi yani ayrılan sapkınlaşan anlamında Aleviliği ifade etmek için kullanılmaktadır. İslam’ın temel ilkelerinden ve Müslümanların oluşturmuş olduğu kültürden hareketle, ehli kible tekfir edilemez. Yani, İslam’ı farklı anlayan hiçbir grup heretic (kâfir, sapkın) bir grup olarak değerlendirilmesi uygun değildir. İslam’ın temel ilkelerini esas alan, onu kendi anlayışlarına

⁴³ Hüseyin Bal, *Sosyolojik Açıdan Alevi Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi*, (İstanbul: Ant Yayınları, 1997), 132.

⁴⁴ Ocak, "Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi" 25.

⁴⁵ Ocak, "Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi" 31.

⁴⁶ Fazlı Arabacı, *Alevi ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları*, (Ankara: Barış Platin Kitabevi, 2009), 18.

⁴⁷ Orhan Türkddoğan, *Alevi Bektaşî Kimliği Sosyal Antropolojik Araştırma*, (İstanbul: Çizgi Yayınevi, 2013), 38-39.

⁴⁸ Niyazi Öktem, "Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi", (Görüşmeci: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşîlik Söyleşileri*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 460.

⁴⁹ Reha Çamuroğlu, *Değişen Koşullarda Alevilik*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2008), 15.

⁵⁰ Markus Dresler, *Türk Aleviliğinin İnşası Oryantalizm, Tarihcilik, Milliyetçilik ve Din Yazımı*, çev. Defne Orhun, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016), 1.

göre yorumlayan ve yaşayan hiçbir İslami grup bu şekilde tanımlanamaz. Bu anlamıyla Aleviliği ve İslam dünyasında bulunan mezhep, tarikat ve anlayışlar Metodoksi kavramıyla ifade edilirse mevzu daha net anlaşılacaktır.⁵¹

E. Ruhi Fırlalı da, Ortodoks ve Heterodoks kavramlarının, İslam göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, bunun İslam dininde yeri olmadığını belirtmiştir. Çünkü Ortodoksi ya da Heterodoksi kavramları kabul edildiğinde, bir kimsenin Müslüman olup olmamasını belirleyen bir kurumun, bir mekanizmanın ortaya çıkması gerekir. Ancak, Kur'an-ı Kerim'in, düşünce dünyası içerisinde, aracı bir sınıfın yer almaması, inancın doğruluğunu belirleyecek bir gruba, bir zümreye öncelik vermemesi temel bir prensiptir. Herhangi birisinin Ben Müslüman'ım dediğinde onun farklı bir şekilde değerlendirilmesi mümkün değildir. Türkiye'deki Alevi ve Bektaşilerin düşünce, inanış ekseninde, kendisini Sünni olarak ifade edenlerden inanca bakış açısı ibadet ve birtakım uygulamalardaki farklılıklar dışında bir fark olmadığını belirterek bu yapıyı "Türkmen Sünniliği" ya da "Türk Müslümanlığı" kavramlarıyla ifade etmektedir.⁵²

Yine konunun uzmanlarından, Mikail Bayram, Alevi ve Sünniliği İslam'ın iki farklı yorumu ve kültür muhitinde kendilerine özgü, farklı sosyal, kültürel, siyasi, şartlar içinde doğmuş anlayışlar ve yönelişler olarak söz etmektedir. Sünni merkezli bir İslam anlayışının doğru kabul etmediği anlayışları, Heterodoks olarak ifade edilmesi fikrinin, doğru olmadığını ifade etmektedir. Alevi topluluklarını "Türkmen Müslümanları" olarak isimlendirmektedir.⁵³

Ahmet Yaşar Ocak'ın muhafazakâr Bektaşî ve Alevi çevrelerinin "inançlarının İslam dışı kaynaklardan değil yalnızca İslam'dan kaynaklandığını vurgulamaları" tespitini bizde araştırma alanımızda müşahede ettik.⁵⁴ Araştırmamızda ortaya çıkan önemli bulgulardan birisi, Karacalar köyünde Hak Halil Dergâhına bağlı Alevilerin tamamının, Aleviliğin gerçek İslam ve İslam'ın Özü olduğunu ifade etmeleridir. Öte yandan, özellikle, "Ali'siz Alevilik" iddiasının hiçbir kabul görmediği gözlemlenmiştir. Hak Halili Dergâhının önderi konumundaki Nurettin Şahbaz, "Ali'siz Aleviliği", "Hibrit Alevilik" olarak değerlendirmiştir.⁵⁵ Bu köyde yaşayan Alevi yurttaşlar, kendilerini tamamen İslam'ın içinde görmektedirler.

Aleviler ve Sünniler arasındaki farklılığı oluşturan temel etkenlerden birisi de Aleviler ve Sünnilerin karşılıklı olarak birbirlerini iyi tanımadıklarından ve birbirleri hakkında gerçek bilgilerden uzak, kulaktan dolma bilgilerle hüküm vermelerinden kaynaklanmaktadır. Alevi-Sünni bütünleşmesinin önündeki en büyük engel neredeyse bütün kesimlerin yüzyıllardır biriktirdikleri yanlış bilgi ve anlayışlarla ötekini tanımlaması ve ötekileştirmesidir.⁵⁶

Hak Halili Dergâhı ve yanında bulunan türbe insanlar tarafından saygı ile karşılanmaktadır. Dergâh, cami, türbe, semah alanı, ihvan ve aile mezarlığı, dinlenme odalarından oluşmaktadır. Geniş bir alana kurulmuştur ve yeşillik bir mevkidir. Yılın belli zamanlarında yapılan etkinliklerle yurt içi ve yurt dışından birçok kişinin ziyaret ettiği bir yerdir. Hem namazın hem de niyazın yapıldığı Dergâhın, İnsanlar arasındaki kardeşlik, hoşgörü ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamada belirgin bir işlevi ifa ettiği düşünülmektedir.⁵⁷

⁵¹ Sönmez Kutlu, *Alevilik Bektaşilik Yazıları Aleviliğin Yazılı Kaynakları Buyruk Tezkire-i Şeyh Safi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 66.

⁵² Ethem Ruhi Fırlalı, "Niğde Üniversitesi Eski Rektörü", (Görüşmecisi: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 228.

⁵³ Mikail Bayram, "Selçuk Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi", (Görüşmecisi: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 388.

⁵⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 16.

⁵⁵ Nurettin Şahbaz, *Hak Halili Dergâhı Şeyhi*, (Sözlü Görüşme: 2019).

⁵⁶ Eşref Doğan- Hasan Çelik, "Alevi Sünni Bütünleşmesinin Önündeki Engeller: Tarihsel Yanlış Algılamalar", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (Çorum 2014), 124.

⁵⁷ Ayşe Yılmaz, "Hak Halili /Zehra Bacı Dergâhının Öğretisi ve Dergâhla Türbenin İç-Dış Özellikleri", *Milli Folklor Dergisi* 24/96, (Ankara 2012), 259.

Karacalar köyündeki Alevi yurttaşlar, kendilerini Kadiri Tarikatı'nın müntesipleri olarak görmektedir. Tarikata intisap, zikir, dua gibi uygulamalar Kadiri Tarikatı'nın ilke ve usullerine göre yapılmaktadır. Sohbetlerde devamlı Abdülkadir Geylani'nin nasihatleri anlatılmaktadır. Bununla birlikte Hak Halili'nin Nakşi ve Mevlevi tarikatlarının icazetini almış olması sebebiyle bu tarikatların etkisi altında da kalmış olduğu söylenebilir.⁵⁸ Karacalar köyü Alevilerinin hâlihazırda lideri konumunda bulunan Nurettin Şahbaz musahiplik, düşkünlük gibi Alevilikte temel kavramların kendilerinde olmadığını belirtmiştir⁵⁹.

Aleviler, kamusal alanda daha çok tören ve kutlamalarla görünür olmaktadır. Burada Aleviliğin temel yapıtaşlarından olan cem ve semah gibi gösteriler folklorik birer unsur olarak sunulmaktadır.⁶⁰ Emirdağ Karacalar köyünde Hıdrellez kutlamaları 6 Mayıs'ta yapılmaktadır. 21 Mart'ta Nevruz kutlanırken 10 Muharrem tarihinde yapılan Aşure etkinliği de önemli etkinliklerden birisidir, 10 Ekim tarihinde de Hz. Hüseyin'in şahadetine binaen Matem Günü olarak adlandırılan etkinlikler düzenlenmekte, ayrıca 1966 yılından beri de 30 Temmuz'da Bacı Sultan Vuslat Yıl Dönümü etkinlikleri kutlanmaktadır. Alevilerin yaşadığı bütün yerlerde bu minvalde kutlamalar, festivaller önemli bir etkinlik olarak göze çarpmaktadır. Bu etkinliklerde kimlik yaşatılmakta, korunmakta, canlı tutulmakta ve gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Yapılan etkinlikler ve festivaller bir eğitim aracı olarak da kullanılmakta, geçmişten bugüne, bir süreç içerisinde kimliklerini fark etmelerine yardımcı olmakta ve kimliklerin yeniden kurgulanmasını imkân sunmaktadır.⁶¹

Karacalar köyünde iki topluluk sevgi, saygı, hoşgörü içerisinde birbirlerini ötekileştirmeden hayatlarını sürdürmektedir. Toplumsal hayatımızda kaçınılmaz olarak ortaya çıkan çatışma durumları ise daha çok ekonomik ve sosyal sebeplerle ilgilidir. İnanc temelli bir çatışma meydana geldiği gözlemlenmemiştir.

Karacalar köyünde yaşayan Alevi ve Sünni topluluklar sosyal hayatın birçok alanında birlik ve beraberlik içinde katılım gerçekleştirmektedir. Düğünlerde, yemeklerde, sünnetlerde, asker uğurlamalarında, birbirlerinin etkinliklerine katılıp bir bütünleşme oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde cenazelerde birbirlerinin yanında durmakta ve acılarını paylaşmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumların temel özelliklerinden birisi de homojen bir yapıda olmadıkları gerçeğidir. Toplumlar, genelde farklı etnik ve mezhepsel ayrımlara sahip olan gruplardan oluşmaktadır. Bu farklılıklar kültürel anlamda bir zenginlik, hoşgörü ve birlikte yaşama duygusu geliştirebildiği gibi, çatışmayı, kültürel ve siyasal gerilimleri taşıma potansiyeline de sahiptir. Birlikte yaşama duygusunun oluşmasında din önemli bir etkidir. Türk toplumunda dinsel farklılık Alevi Sünni farklılığı olarak tezahür etmektedir. Yüzyıllardır birlikte yaşayan bu iki topluluk beraberinde bazı gerilimleri de taşımaktadır. Fitili karanlık güçler tarafından ateşlenen ve özellikle Sivas, Maraş ve Çorum'da yaşanan istenmeyen olaylar, hâlâ toplumsal belleklerde tazeliğini korumaktadır. Bu olumsuz olaylara karşın, çoğunluğu Sünni olan Karacalar köyü sakinleri, birlikte yaşamının güzel bir örneğini sunmaktadır.

Sosyal bütünleşme, farklılaşmış grup ve toplulukların birbirlerinin kimliklerini tanımları, varlıklarını idame ettirebilmeleri için birbirlerine hoşgörü içerisinde yaklaşmaları ile sağlanabilir. Herhangi bir grubu diğeri üzerine otorite kurma kendi inanç düşünce ve yaşam biçimini kabul ettirme şeklindeki bir yaklaşımla sosyal bütünleşme gerçekleşemez. Karacalar köyünde karşılıklı iki grubun birbirlerini tanıma ve anlama içinde oldukları, birbirlerine karşı azami derecede hoşgörü içinde buldukları ve birbirlerine herhangi bir yaşama şeklini

⁵⁸ Sarıtaş, "Karacalarlı Bacı Sultan'da (Zehra Şahbaz) Öze Dönüş", 125.

⁵⁹ Nurettin Şahbaz, Hak Halili Dergâhı Şeyhi, (Sözlü Görüşme: 2019).

⁶⁰ Necdet Subaşı, *Öteki Türkiye'de Din ve Modernleşme*, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2018), 157-158

⁶¹ Serenat İstanbullu, "Kimlik ve Müzik Özelinde Emirdağ Karacalar Köyü Bacı Sultan Vuslat Yıl Dönümü Etkinlikleri" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54, (Niğde 2017), 572.

dayatmadıkları görülmektedir. Bir başka önemli konuda, hem Alevi hem Sünni yurttaşların, tarihten gelen olumsuz olayları öne çıkarmak yerine kendilerini bir özeleştiriyeye tabi tutarak, belirli zamanın belirli koşullarında yaşanmış olaylarla, bugünün insanlarını mahkûm etmenin ve ötekileştirmenin sosyal bütünleşmeye zarar vereceğinin bilincinde olmalarıdır.

Günümüz Alevi aydınlarının birçoğunun, Aleviliği, Sünnilikten farklı bir oluşum olarak İslam dışılık çerçevesine yerleştirdiği değerlendirilmektedir. Sünnilik gibi, İslam'ın bir yorumu olan Aleviliği, İslam'ın dışına iterek farklı bir din olarak yorumlama eğilimi görülmektedir. Kanımızca, Alevilik ne ayrı bir din ne de İslam'ın dışında bir yapıdır. Araştırma kapsamında, çok sayıda Alevi kanaat önderi ve yurttaş, %96 gibi bir oranla Aleviliği İslam'ın özü olarak ifade etmektedir.

Aynı dine mensup olan ve bu dinin temel kaynaklarını kabul eden inananların aralarındaki farklılaşmaları ayrışma ve çatışmaya dönüştürmek; ne dinin tevhit inancıyla bağdaşır ne de toplumsal yapımız için bir fayda verir. Sünniliği ve Aleviliği değerlendirirken Ortodoksi (sahih din anlayışı) ve Heterodoksi (sahih olmayan din anlayışı) gibi kavramlardan ziyade, İslam'ın ortak paydasını esas alıp hoşgörü temelli bir anlayışla bakarak sosyal bütünleşmeye katkı sağlamak mümkün olabilir. İslam'ın tevhit inancı, tesis ettiği kardeşlik bir arada yaşamamızı sağlayacak değerlerdendir. Toplumun geleceği açısından bu değerleri korumak ve geliştirmek elzem görünmektedir.

Son olarak, sosyal bütünleşme, farklılaşmış grup ve toplulukların birbirlerinin kimliklerini tanımak, varlıklarını sürdürebilmeleri için birbirlerine hoşgörülü yaklaşmakla sağlanabilir. Sosyal bütünleşme şartları, asimilasyon düşüncesiyle değil, farklılıklara saygı duymakla oluşabilir. Burada devlete ve yurttaşlara büyük görevler düşmektedir. Bu iki büyük topluluğun birlikte yaşamasının koşulları oluşturulmalı, bu alanda daha çok araştırma ve çalışmalar desteklenmelidir. Bunun yanı sıra tüm yurttaşlar olarak, Alevi ve Sünni yapılar, birbirlerinin varlıklarını kabul etmeli ve herkes birbirlerini kendileri nasıl tanımlıyorsa öyle tanımlamalıdır. Tüm toplum kesimleri tarafından farklılıkların sosyal ve kültürel bir zenginlik olduğu benimsenmeli, hukuk ve saygı çerçevesinde bir yaşam inşa edilmelidir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: CA (%50), HK (%50), Veri toplanması / Data collection: CA (%50), HK (%50), Veri Analizi / Data Analysis: CA (%50), HK (%50), Makalenin Yazımı / Writing up: CA (%50), HK (%50), Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: CA (%80), HK (%20).

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that have no competing interests.

KAYNAKÇA

- Arabacı, Fazlı. *Alevi ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları*. Ankara: Barış Platin Kitabevi, 2009.
- Arslanoğlu, İbrahim. *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2016.
- Atmaca, Bayram. Karacalar Köyü Mensubu, (Sözlü Görüşme: 2021).
- Azamat, Nihat. "Kadiriyeye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*24/131-136, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,2001.
- Bal, Hüseyin. *Sosyolojik Açından Alevi Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi*. İstanbul: Ant Yayınları, 1997.
- Bayram, Mikail. "Selçuk Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi", (Görüşmeci: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, 379-412. İstanbul: Can Yayınları, 2017.

- Bilgiseven, Amiran Kurtkan. *Genel Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.
- Çamuroğlu, Reha. *Değişen Koşullarda Alevilik*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2008
- Doğan, Eşref- Çelik, Hasan. "Alevi Sünni Bütünleşmesinin Önündeki Engeller: Tarihsel Yanlış Algılamalar", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2014), 121-137
- Dönmezer, Sulhi. *Sosyoloji*. Ankara: Savaş Yayınevi, 1984.
- Dresler, Markus. *Türk Aleviliğinin İnşası Oryantalizm, Tarihçilik, Milliyetçilik ve Din Yazımı* çev. Defne Orhun. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Eroz, Mehmet. *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*. İstanbul: Otağ Matbaacılık, 1997.
- Eryıldırım, İsmail. *Hak Halili ve Yol Erkânı Ehlibeyte Giden Üç Turna*. Ankara: Hak Halili Koruma Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2001.
- Fırlı, Ethem Ruhi. "Niğde Üniversitesi Eski Rektörü", (Görüşmecisi: Ayhan Aydın). *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, 199-240. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Fırlı, Ethem Ruhi. *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1990.
- Fichter, H, Jicher. *Sosyoloji Nedir*, çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- Freyr, Hans. *Din Sosyolojisi*, çev. Turgut Kalpsüz. Ankara, 1964.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980.
- İstanbul, Serenat. "Kimlik ve Müzik Özelinde Emirdağ Karacalar Köyü Bacı Sultan Vuslat Yılı Dönümü Etkinlikleri" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54, (2017), 571-584.
- Kara, Mustafa. *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1985.
- Karaman, Fikret. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2010.
- Karpat, Kemal H. *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. Ankara: Timaş Yayınları, 2009.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altıntaş -Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Kutlu, Sönmez. *Alevilik Bektaşilik Yazıları Aleviliğin Yazılı Kaynakları Buyruk Tezkire-i Şeyh Safi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Melikoff, İrene. *Uyur İdik Uyardılar*, çev. Turan Alptekin, İstanbul: Demos Yayınları, 2015.
- Ocak, Ahmet Yaşar. "Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi" (Görüşmecisi: Ayhan Aydın), *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, 21-68. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Öktem, Niyazi. "Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi" (Görüşmecisi: Ayhan Aydın). *Akademisyenlerle Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*, 441-482. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Özdemir, Ali Rıza. *Aleviliğin Yazılmayan Tarihi*. Ankara: Kripto Yayınları, 2016.
- Özdemir, Hasan. Emirdağ Ehlibeyt Kültür Derneği, (Sözlü Görüşme: 2019).
- Sarıtaş, Kamil. "Karacalarlı Bacı Sultan'da (Zehra Şahbaz) Öze Dönüş", Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 5/9, (Eskişehir, 2018), 109-134.
- Sezen, Yümnü. *Sosyoloji Açısından Din Dinin Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988.
- Sezgin, Abdülkadir. *Sosyolojik Açısından Alevilik Bektaşilik*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Subaşı, Necdet. *Öteki Türkiye'de Din ve Modernleşme*. İstanbul: Kopernik Yayınları, 2018.
- Şahbaz, Nurettin. Hak Halili Dergahı Şeyhi, (Sözlü Görüşme: 2019).
- Şimşek, Hasan-Yıldırım. Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Sosyal Bilimler, 2013.
- Türkdoğan, Orhan. *Alevi Bektaşi Kimliği, Sosyal Antropolojik Araştırma*. İstanbul: Çizgi Yayınevi, 2013.
- Türköz, Gökhan. Karacalar Köyü Muhtarı, (Sözlü Görüşme: 2021).
- Wach, Joahim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1990.

- Yıldırım, Halil Eren. *Âşık Yoksul Dervişin Şiirlerinde Dini-Tasavvufi Unsurlar*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, 2007.
- Yılmaz, Ayşe. "Hak Halili /Zehra Bacı Dergâhı'nın Öğretisi ve Dergâhla Türbenin İç-Dış Özellikleri", *Milli Folklor Dergisi* 24/96, (2012), 247-259.